

**OSMANLI-İTALYAN HARBİ'NDE (1911-1912) ÇANAKKALE'YE ASKER İHRACINA KARŞI
ALINAN SAVUNMA TEDBİRLERİ**

Dr. Öğr. Üye. Barış BORLAT*

ÖZ

İtalya, siyasi birliğini tamamladıktan sonra hızla sömürge arayışına girmiştir. Bu amaçla Akdeniz havzasında önce Tunus'a yönelmiş ancak Fransa'nın Tunus'u işgali ile Trablusgarp'ta nüfuz sağlamaya başlamıştır. Bu kapsamda süreç yönetimi için Avrupa güç dengesini gözetmiş ve siyasal ittifaklar ile varlığını güçlendirmeye çalışmıştır. İtalya, Trablusgarp'ı işgal öncesinde bölgede nüfuzunu sağlamak adına siyasal, sosyal ve ekonomik birçok girişim yaptıktan sonra Avrupa siyasal ilişkiler bütünü de uygun zamanını gözeterek işgali gerçekleştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve askerî şartlara Trablusgarp'ın coğrafi durumu da eklendiğinde savunmayı önemli oranda zorlaştırmış ve bir yanıla gayrinizami harbi zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti, bu amaçla bölgeye gönüllü giden subaylara her türlü kolaylığı sağladığı gibi maddi destek vermeyi de ihmal etmemiştir.

İtalya'daki bazı yöneticiler için Trablusgarp'ın işgali askeri bir gezintiden ibaret olacak kadar basit olduğu değerlendirilmiş olsa da durum hiç de öyle olmamıştır. Nitekim İtalya sahil kıyılarına tutunmuş iç bölgelere girmeyi bir türlü başaramamıştır. Bu durum savaşın başta ekonomik olmak üzere yükünü her geçen gün artırmıştır. İtalya, bu sıkışmışlık içerisinde Osmanlı Devleti'ni barış anlaşması yapmaya zorlamak için savaşı Akdeniz'e ve Ege'ye yaymaya başlamıştır. Bu çerçevede Çanakkale Boğazı'na iki defa saldırı düzenlemiştir.

İtalyanların, Trablusgarp Savaşı esnasında Çanakkale'ye ilk saldırıları 18 Nisan 1912 tarihinde olmuştur. Bu olay, Osmanlı karar alıcılarında İtalyanların karaya asker ihracı ihtimalini düşündürmeye başlamıştır. Bu durum savunma yaklaşımını da önemli oranda şekillendirmiştir. Osmanlı Devleti, Gelibolu Yarımadası başta olmak üzere bölgenin kritik arazilerini tespit etmeye, yığınak yapmaya ve birlikleri tertiplendirmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, Osmanlı-İtalyan Harbi sürecinde Çanakkale bölgesinde konuşlu olan Çanakkale Ordusu bünyesinde İtalyanların karaya asker çıkarmaları ihtimaline karşı alınan savunma tedbirleri askeri arşiv belgeleri (ATASE) temelinde Çanakkale muharebelerine uzanan savunma yaklaşımları mukayesesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-İtalyan Harbi, Trablusgarp, Çanakkale, Asker İhracı, Savunma.

**DEFENSIVE MEASURES TAKEN AGAINST THE LANDING OPERATION TO ÇANAKKALE
DURING THE TURCO-ITALIAN WAR (1911-1912)**

ABSTRACT

After completing its political union, Italy quickly began to seek colonies. For this purpose, it first turned to Tunisia in the Mediterranean basin however with the French occupation of Tunisia, it started to gain influence in Tripoli. In this context, the European balance of power was taken into account for process management and tried to strengthen its existence with political alliances. Italy made many political, social and economic initiatives to

*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, barisborlat@gmail.com. Orcid ID: 0000-0003-2875-4616

ensure its influence in the region and observed the whole of European political relations to consider the appropriate time before carried out the occupation of Tripoli.

When the geographical situation of Tripoli was added to the political, economic and military conditions of the Ottoman State, it made the defense considerably more difficult and, on the other hand, necessitated an unconventional war. For this purpose The Ottoman State provided financial support to the officers who went to the region voluntarily as well as all kinds of convenience.

Although the occupation of Tripoli was considered as simple as a military excursion for some political decision makers in Italy, this was not the case at all. As a matter of fact, Italy has not been able to enter the inner regions only taking hold of the coastal shores. This situation increased the burden of the war, especially economically, day by day. Under this pressure, Italy started to spread the war to the Mediterranean and the Aegean in order to force the Ottoman State to make a peace agreement. In this context, it launched two attacks on the Dardanelles Strait.

The first attack of the Italians on Çanakkale during the Turco-Italian War was on April 18, 1912. This made the Ottoman decision makers think about the possibility of the Italians to land troops. This situation has also shaped the defense approach substantially. The Ottoman State started to identify the critical lands of the region, particularly the Gallipoli Peninsula, to build up and organize the troops.

In this study, the defensive measures taken against the possibility of the Italians landing soldiers within the scope of the Dardanelles Army stationed in the Çanakkale region during the Turco-Italian War were tried to be evaluated on the basis of Turkish military archive documents (ATASE) by comparing the defense approaches extending to the Battles of Çanakkale.

Key Words: Turco-Italian War, Tripoli, Gallipoli, Landing Troops, Defense.

Giriş

Trablusgarp ismi; üç tarihi şehrin Yunanca olarak ifadesi olan Tripolis/Tripoli'ye dayanmaktadır. Kelime Arapça'ya ise Tarâbulus olarak geçmiştir. Osmanlı Devleti yönetiminde ise Suriye'de aynı isimli şehir ile karıştırılmaması için batıda yer almasından dolayı "garp" kelimesi eklenmiş ve günümüz kullanımı ortaya çıkmıştır. (Kavas 2012; 288)

İtalya, milli birliğini sağlaması sonrasında hızla sömürgecilik arayışına başlamıştır. Avrupa'daki güç dengelerini gözeterek ikili anlaşmalar yapmıştır.(Kurtcephe 1995:10) Almanya, Fransa'ya Alsace Lorraine'i unutturmak için Fransa'yı Tunus'a yönlendirmeye çalışmıştır.(Şıvgın 2006;2-3) Bismark bir yandan da gizli olarak İtalya'ya Trablusgarp'ı önermiştir.(Karal 1996;260) İtalyanların hedefinde ise Tunus vardı.(Kurtcephe 1995:10) Ancak Tunus, Fransa için ayrılmıştı ve 1881'de Fransız kuvvetlerinin Tunus'u ele geçirmeleri ve Tunus Beyi'nin Fransız himayesini kabul etmesi ile İtalyan planları zorunlu istikamet değiştirmiştir. (Karal 1996;260) Racconigi Antlaşması ile İtalya, Trablusgarp üzerindeki emellerini son büyük devlet olan Rusya'ya da kabul ettirmiştir. (Güzel 2017;90)

1. Trablusgarp Harbi Öncesi Yaşanan Gelişmeler

İtalyan hükümeti, Trablusgarp'ın işgali sürecinde iç kamuoyunu ikna edebilmek ve süreci kendi adına meşrulaştırabilmek için bölgeye bilimsel heyetler yollayarak Trablusgarp'ın toprak ve kaynaklarının önemini vurgulamıştır. Bu noktada Afrika

toprakları İtalyan kamuoyuna, mineral yönünden son derece zengin bol su kaynakları ve geniş tarımsal olanaklara sahip olarak tanıtılmıştır. Hatta bazı İtalyan milliyetçi gazeteler Bingazi'nin "küçük bir cennet" olduğunu yazmıştır. Bu yönde izlenen siyaset ile basın ve yayın aracılığı ile Trablusgarp'ın işgali fikrinin gelişmesi, olgunlaşması ve İtalyan kamuoyunda yer etmesi sağlanmak istenilmiştir. (Mansilla 2013; 556-557)

İtalya, kendi iç kamuoyunu hazırlamanın yanı sıra Trablusgarp nezdinde de önemli girişimlerde bulunmuştur. (Orhan 2010;27-23)İtalyanlar, Trablusgarp ve Bingazi'de hâkimiyetlerini tesis edebilme ve işgal için gerekli zemini hazırlamak adına birçok girişimde bulunmuştur. Bu amaçla, Trablusgarp'ta İtalyan okulları açılmış ve bu okulların sayıları hızla artmıştır. Trablusgarp'ta İtalyanlara ait okul sayısı 1900 yılında beş iken 1911 yılında bu sayı 10'a çıkmıştır. (Mert 1987; 831-832) Bu okullarda İtalyanca öğretilmekte ve İtalyan tarzı yaşam benimsetilmeye çalışılmaktadır.(Kurtcephe 1995;17)

İtalyanlar, Trablusgarp üzerinde ekonomik nüfuzunu da güçlendirmek istiyordu. Bu amaçla öncelikle Trablusgarp'ın deniz ticaretinde etkili olmaya çalıştılar. (Mert 1987;831-832) Diğer yandan ticaret hacmini arttırmak için uğraştı. (Bosworth 1999;42-43) İtalya'nın Trablusgarp'ta hızla yükselen ekonomik gücünün önemli araçlarından birisi de Banco di Roma olmuştur. Banco di Roma, Trablusgarp üzerinde geniş maddi ve manevi kredisiyle nüfuz elde etmişti. (Bayur 1983;76)

İtalyanlar, Trablusgarp halkına sempatik görünmek ve İtalyan idaresinin sunacağı hizmetler ile halkı olumlu yönde etkilemek adına İtalyan Hastanesi inşa etmiş ve vatandaşlara ilaç dağıtmaya başlamıştır. (Agbılı 2019;98) Bir yandan da önemli yerleşim merkezlerine hastane, dispanser ve postaneler açmıştır. (Tanin, 12 Eylül 1911) İtalya, Trablusgarp'ın işgali için bir yandan da askeri hazırlıklarını sürdürmüştür. Bu amaçla 1907 yılında tarihi eser araştırmaya yönelik birçok subayın bulunduğu bir grup bölgeye gelmiş ve uğradıkları yerlerin haritalarını çıkarmıştır. (Agbılı 2019;99)

Trablusgarp'ta sürekli asker sayısı 15-20.000 civarında idi. Bunun yanında ihtiyaç durumunda Kuloğullarından alınacak destek ile sayı 40-50.000'e ulaşabiliyordu. Ancak Trablusgarp savaşından önce buradaki askeri varlığın bir bölümü silahları ile birlikte Yemen'e İmam Yahya ayaklanmasını bastırmaya gönderilmiştir. (Karal 1996;268269) Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, Trablusgarp'taki kuvvetin Yemen'e kaydırılması konusunda Trablusgarp Vali ve Kumandanı Müşir İbrahim Paşa'ya emir vermiştir. İbrahim Paşa, bunu yapmanın Trablusgarp'ı İtalyanlara teslim etme anlamına geldiğini ısrarla ifade etmiş olsa da fayda vermemiştir. (Şıvgın 2006;9) Trablusgarp'ta ancak jandarma görevi görece az sayıda asker bırakılmıştır. İhtiyaç durumunda Kuloğulları'nı silahlandırarak askerî teçhizatlar bir vapur ile İstanbul'a gönderilmiş ve yerine yenileri getirilmemiştir. (İnal 1982;1774) Ayrıca hiçbir gerekçe gösterilmeden bir süvari alayı lağvedilmiştir. Diğer yandan Tabur mevcutları 1911 bütçesinde 750 olarak gösterilmesine rağmen Trablusgarp Tümeni'nin Tabur mevcutları 300 kişiye indirilmiştir. Harbiye Nezareti, 27 Eylül 1911'de Trablusgarp'ta karaya asker çıkartılmasına karşı 30.000 metre uzunluğundaki kıyı şeridine dikenli tel gönderileceği ve bu tellerin çekilmesi için 50.000 adet ahşap kazık hazırlanmasını istemiştir. Ancak bu gerçekleştirilemeden işgal süreci başlamıştır. İtalyan Donanması, Trablusgarp'ı bombalamaya başladığında yönetimin başında defterdar vardı. Tarhune, Necât,

Sevgene kazalarının başında yönetici bulunmuyordu. Nusretiye kaymakamı izinli olarak İstanbul'da idi. Cebel-i Garp mutasarrıfı üç aydan beri memuriyetinin başına gitmiyordu. Homs mutasarrıfı da görevinin başında değildi. (Kurtcephe 1995;30) Bu şartlar içerisinde Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ta direnişi sağlamak amacıyla Derne gemisini göndermiştir. (Orhan 2010;34) İtalyan hükümeti, Derne gemisinin yakalanması için Roma ve Napoli gemilerine görev vermiştir. (Aslan 2019;106) Derne gemisi sahte belgeler ibraz etmek suretiyle (Mırsati 1981;28) 25 Eylül 1911'de Trablusgarp limanına varmıştır. (Orhan 2010;34) Gemi ile birlikte 12.500 mavzer tüfeği, 600 sandık mavzer cephanesi, 500 çuval un, 500 çuval peksimet ve 200 asker elbisesi getirilmiştir. (1911-1912, 1985;30)

İtalya, Trablusgarp Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'ne 23 Eylül ve 28 Eylül'de iki defa ultimatoma vermiştir. 23 Eylül 1911 tarihli ultimatoma; "Osmanlı subayları ile İttihat ve Terakki Partisi'nin Trablusgarp'ta cahil ve mustasıp ahaliyi İtalyanlara karşı kıskırtıklarından, güvenlik kalmadığından, İtalyan ailelerinin memleketi terk etmeye başladığından" (Tanin;27 Eylül 1911) ibaretle ve Osmanlı Devleti'ni Trablusgarp'a savaş malzemesi göndermek ile suçluyordu. Osmanlı Devleti, bu iddiaları 26 Eylül tarihli karşılık notasında yumuşak ve nazik bir dil ile reddetti. (Orhan 2010;34)

İtalya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edebilmek için son adımı tamamlamak adına 28 Eylül 1911'de bir ultimatoma daha vermiştir. (Tanin; 29 Eylül 1911) Ultimatoma okuyan Sadrazam Hakkı Paşa "ama bu, savaş demek!" demişti. (Childs 2008;70-71) Bu ultimatoma, doğrudan işgalin bildirisi idi. (Karal 1996;268) Osmanlı Devleti, ultimatoma 29 Eylül 1911 tarihinde cevap vermiştir. (Tanin; 30 Eylül 1911)

Sadrazam Hakkı Paşa, Roma büyükelçisi iken bazı İtalyan devlet ricali ile dostluk kurmuş (İnal 1982;1772) ve bunu İstanbul'a gelince de devam ettirmiştir. (Şıvgın 2006;45) İtalya'nın yirmi dört saat süreli ultimatoma neticesinde Sadrazam Hakkı Paşa istifa etmek zorunda kalmıştır. (Tanin; 30 Eylül 1911) Sadrazam Hakkı Paşa'nın yerine Sait Paşa sekizinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. (Bayur 2006;47) İtalya, son ultimatoma cevabını beklemeden 29 Eylül 1911 günü Trablusgarp'a saldırıya geçmiştir. (Karal 1996;270)

2. Trablusgarp Savaşı ve Yaşanan Gelişmeler

İtalya Genelkurmay Başkanlığı, 1884'ten itibaren Trablusgarp için savaş planlarını hazırlamaya başlamıştı. (İlkbahar 2009;42) 1911 baharında Fas krizi çıktığında, İtalyan Dışişleri Trablusgarp konusunda "ya şimdi ya asla" parolasını benimsemişti. (Grassi 2013;39) Fas krizinin Fransa için olumlu sonuçlanması İtalya'nın harekete geçmesi için yeterli idi. (Aslan 2019;99) İtalyan Başbakanı Giolitti, Ağustos 1911'de, Genelkurmay Başkanı Pollio'ya savaş hazırlıklarını yapmasını istemişti. (1911-1912, 1985;29) Osmanlı Devleti, Roma elçisi aracılığı İtalyan hazırlıkları hakkında bilgi sahibi olmuştu. Roma Maslahatgüzarı Seyfettin Bey, 25 Eylül 1911'de, İtalyan Dışişleri Bakanı San Giuliano ile görüşmesinde İtalya'nın işgal durumunu onaylamıştır. İtalyan Donanması, 26 Eylül 1911 tarihinden itibaren Trablusgarp'ı ablukaya almaya başlamıştır. (Kurtcephe 1995;27,55,58)

İtalyan işgal unsurları 1 Ekim 1911 günü Trablusgarp'ta Osmanlı Donanmasına ait Sayyad-ı Derya gambotu ile Derne Vapuruna teslim olmalarını bildirmiştir. Ancak daha önce verilen emir gereğince iki gemi de teslim olmamış, Sayyad-ı Derya kendisini Osmanlı kalesi önünde kayalıklara oturtmuş, Derne Vapuru da musluklarını açarak batmıştır. (Askerî Tarih 2011;13) Bu defa İtalyan Donanması'ndan Thanon di Revel 2 Ekim 1911 tarihinde (Wilson 2007;369) yanında bulunan iki İtalyan subayı ve bir sivil ile karaya çıkarak şehrin teslim edilmesi şartı ile bombardımanın sona erdirileceğini bildirmiştir. (Aslan 2019;110) Talebin reddedilmesi üzerine İtalyan donanması tarafından bombardıman saat 15.00 civarında sekiz muharebe gemisinden 9.000 metre mesafeden başlamıştır. (Tuğrul 1944;60-69) Menzil üstünlüğü nedeniyle Türk hatlarından açılan ateş etkisiz kalmıştır. Türk kıyı tabyaları saat 17.00 civarında düşmüştür. (Eker 2020;188)

İtalya, Trablusgarp'ı 4 Ekim 1911'de yeniden bombalamaya başladı ve Turgut Tabyası'nın cephaneliği havaya uçtu. Bu durum halk nezdinde panik havasını daha da arttırmıştır. (1911-1912, 1985;39) İtalyanlar karaya asker çıkarmaya başladı ve vali vekili Besim Bey yakalanarak bir İtalyan gemisi ile sorgu için Malta'ya gönderildi. (Mete 1999;266) İtalyan kuvvetleri 5 Ekim'de kıyıya silahlı deniz müfrezeleri çıkarmaya başladı. 1.500 kadar deniz eri tarafından şehrin işgali 6 Ekim günü tamamlandı. İtalya sırasıyla Tobruk'u 4 Ekim, Bingazi'yi 20 Ekim, Derne'yi 22 Ekim ve Humus'u 22 Ekim 1911'de işgal etmiştir. (Eker 2020;188-189) İtalya Trablusgarp'ta tam anlamıyla hâkimiyetini sağlamadan 5 Kasım 1911 tarihinde Trablusgarp'ı ilhak iradesini ilan etmişti. (Şıvgın 2006;89)

Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ın savunulması için 1890 yılında Zeki ve Fuat Beylere bir rapor hazırlatmıştır. (Trablusgarp; T8897) Ancak aradan geçen zamanda şartlar değişmişti. Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ı savunmak için 26 Eylül 1911 tarihinde Mahmut Şevket Paşa imzalı olarak "çok acele" ve "gizli" 9 maddelik emir yayınlamıştır. (Askerî Tarih 2011;3-4) Mahmut Şevket Paşa 5 Ekim 1911 günü gönderdiği emirde İtalyanların karaya asker çıkarması durumunda mevcut kuvvetlerimiz ve Urban¹(Devellioğlu 2003;1122) tarafından şiddetle karşı konularak karaya ayak basmalarına kesinlikle meydan verilmemesini istemiştir. (Askerî Tarih 2011;16)

Mahmut Şevket Paşa'dan başlayarak Osmanlı karar alıcılarındaki çaresiz konuşmalara rağmen ikinci derecedeki komuta makamlarındaki genç subaylar Trablusgarp savunması için bölgeye geçmeye başlamıştır. (1911-1912, 1985;33) Trablusgarp'a vatan savunmasına koşan subaylardan; Binbaşı Enver Bey, Kolağası Mustafa Kemal (Atatürk), Fuat Bey (Bulca), Nuri Bey (Conker), Eşref Bey (Kuşçubaşı), Ali Fethi Bey (Okyar), Halil Bey (Enver Bey'in amcası), Nuri Bey (Enver Bey'in kardeşi), Ekrem Bey (Müşir Recep Paşa'nın oğlu), Albay Neşet Bey'i ilk anda sayabiliriz. (Şıvgın 2006;69) Trablusgarp'a gidecek olan subaylara başta Mahmut Şevket Paşa olmak üzere gizli olarak her türlü yardımı yapacaklarını, dört kat maaş ve 100 Türk Lirası yol parası vereceklerini bildirmiştir. (Ertuna 1984;52)

İtalya, Trablusgarp'taki açmazdan çıkmak için Ekim ayı ortalarında savaşı Adalar denizine yayma tehdidinde başvurdu. (Üçok 1980;200) Osmanlı Devleti bu

¹ Çöl Arapları, aşiretler, bedeviler.

tehdidi ilk olarak 17 Ekim'de Viyana'daki Osmanlı Askerî Ataşesi Fuad Bey'in raporundan öğrenmiştir. (Childs 2008; 89) Aynı tarihlerde Avusturya elçisi Pallavicini İtalya'nın savaşı Ege sahillerine yayma niyetinde olduğunu hükümetine bildirdi. (Hayta 2006;25)

Trablusgarp savaşının İtalyanlar için beklenmedik bir şekilde uzamış olması, İtalyan ekonomisi üzerindeki yükünü de arttırmıştır. Bu şartlar içerisinde Giolitti Hükümeti, Osmanlı Devleti nezdinde siyasi baskı unsuru oluşturarak antlaşma zemini hazırlamak için savaşı Akdeniz'e taşıma kararı aldı. (Şıvgın 2006;94) Bu çerçevede iki İtalyan harp gemisi, 19 Kasım 1911 sabahı Akabe Körfezi'ni bombardıman etti. Bu defa 30 Kasım 1911'de Assab'tan Muha'ya gelen İtalyan savaş gemileri Muha Limanı'nı bombardıman etti. (Korkmaz 2013;28) 1912 yılının başında ise yirmi sekiz gemiden oluşan bir filo ile 24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'nı bombaladı. (Yellice 2021; 275-276) Aynı zamanda İtalyan Donanması Ankara torpidosu ile Avnillah korvetini batırmıştır. (Hayta 2013;580) Bu gelişme İtalya'nın harekât alanını Adalar Denizi ve Akdeniz'deki Türk topraklarına genişletebileceğinin ve adaları işgal edip Çanakkale Boğazı'na saldırabileceğinin de somut göstergesiydi. (Eker 2020;196)

İtalyanların Adalar Denizi'nde hareketlenmesi ve Çanakkale Boğazı'na saldıracağı yönünde haberlerin artması üzerine Osmanlı Devleti Boğaz'daki güvenlik önlemlerini hızla arttırmıştı. (Mercan 2020;226) İtalyanlar Çanakkale Boğazı'na yapacakları harekâtı planlarken bölgeyi çok iyi tanıyan emekli Alman Deniz Binbaşı Heinrich Mayer'den destek almıştır. (Eker 2020;201) Çanakkale Boğaz harekâtına katılacak İtalyan donanma unsurları 16 Nisan 1912 öğleden sonra İstanbul'dan hareket etti. Dört muharebe gemisi ile üç zırhlı kruvazör, 18 Nisan 1912 sabahı Gökçeada önlerinde yerlerini alırken, üç zırhlı kruvazör de Boğaz'a 10 mil yaklaşmıştı. Boğazdaki ışıldıkların İtalyan donanmasının yerini tespit etmesinden dolayı Çanakkale Boğazı içine yapmayı planladıkları harekât gerçekleşmedi. Boğaz'a 10 mil yaklaşılmasına rağmen Osmanlı Donanması'nın dışarı çıkmayacağı anlaşılmıştı. Bunun üzerine son çare olarak uzak mesafeden Boğaz giriş tabyalarını bombardıman etmek amacıyla İtalyan filosu saat 11.30'da üç gemiyle, 10-13 bin metreden Orhaniye ve Ertuğrul tabyalarını ateş altına aldı. (Wilson 2007;375) Bombardıman saat 14.30'a kadar sürmesine rağmen İtalya bir sonuç alamamıştı.

Çanakkale Boğazı'ndaki harekâtın başarısızlıkla sonuçlanmasından dolayı Osmanlı Devleti 23 Nisan 1912'de, "Padişahın Trablusgarp ve Bingazi'deki egemenlik haklarının fiili olarak devam etmesi, İtalya'nın ilhak kararından vazgeçmesi ve askerlerini geri çekmesi" şartı ile barış yapabileceği cevabını vermişti. İtalya bu cevabı bahane ederek Rodos ve 12 Adayı işgal etti. (Eker 2020;201-202,204)

İtalyan Donanması, 18 Temmuz 1912'de Albay E. Millo komutasında her biri 210 ton ağırlığında ve 25 mil süratinde, 18 inçlik üç torpido ile silahlı bulunan toplam altı torpidobotluk unsur ile Çanakkale Boğazı'na saldırı amacıyla ikinci defa gelmiştir. Bu botlar Spica rehberliğinde ve pruva hattında olarak 18 Temmuz 1912'de saat 23.30'da Çanakkale Boğazı'na yaklaşmıştı. Filotillâ gece yarısından sonra Seddülbahir önlerine geldi. (Wilson 2007;376) İtalyan donanması İlyas Burnu ve Kumkale hattına 2 millik bir mesafeye kadar yaklaşmayı başarmıştı. Saat 00.40'da Helles Burnu'ndaki projektörün aydınlığından kurtulmuş iken torpidolardan biri fark edilmiş ve birkaç dakika

aydınlanmışlardı. Bunun sonucunda, bütün savunma silah başı ederek ateş etmeye ve aydınlatma fişekleri atmaya başlamıştı. İtalyan Donanması'nı Kilitbahir yakınında şiddetli bir ateş karşıladı. (Şıvgın 2006;108) Burada komutan gemisi Sipira muhribi mânia takıldı. Millo, muhribi durmaya mecbur olduğu 2-3 dakika boyunca birçok projektör tarafından aydınlatılmış ve gündüz gibi olmuştu. Boğaz'ın etrafındaki birçok bataryanın ateşi buraya yönelmişti. Bu şartlar altında İtalyan Donanması geri çekilmek zorunda kalmıştı.²(Sedat 2007;51)

3. Çanakkale Bölgesinde Karaya Asker İhracına Karşı Alınan Savunma Tedbirleri

Osmanlı-İtalyan Harbi'nde, İtalyanların önce 18 Nisan sonra 18 Temmuz 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı'na yapmış oldukları saldırılar, Osmanlı Devleti'nin Boğaz bölgesi hassasiyetini en üst seviyeye çıkarmıştır. Bu dönem içerisinde bölgedeki birlikler teyakkuz haline geçirilirken bir yandan da İtalyanların karaya olası asker çıkarma girişimlerine karşı önlemler alınmıştır. Bu kapsamda bölgede bulunan Çanakkale Ordusu ve buna bağlı Maydos'da karargâh kuran 2'nci Kolordu ile İntepe'de karargâh kuran 3'üncü Kolordu önemli görevler üstlenmiştir. Aynı zamanda Boğaz savunmasında Müstahkem Mevki komutanlığı öne çıkmıştır. Ayrıca 15 Haziran 1912 tarihinde yayınlanan İrâde-i Seniye ile Çanakkale'de bulunan donanma Çanakkale Ordusu Komutanlığı'na atanan Ferik Rıza Paşa'nın emrine verilmiş ve donanmanın görevinin sadece savunma olduğuna dikkat çekilmiş aynı zamanda donanmanın Boğaz dışına çıkarılmamasına vurgu yapılmıştır. (ATASE Arşivi, OİH, Kls.69, Dos.336, Fih.2.2.) Diğer yandan bu komuta yapısına denizci bir heyet eklenmiştir. (Kls.69, Dos.336, Fih.2.1)

Osmanlı Devleti'nin Çanakkale bölgesinde bulunan birlikleri ile bu birliklerin teşkilat ve komutanları şu şekildedir; Mirliva Cemil Paşa komutasında Kale-i Sultaniye Tümeni ve buna bağlı Kaymakam Mahmut Bey komutasında 15'inci Nizamiye Alayı (Üç taburlu), Kaymakam Hakkı Bey komutasında Redif Kale-i Sultaniye Alayı (Kale-i Sultaniye Taburu ve Lâpseki Taburu), Kaymakam Şerif Bey komutasında Redif Pazar Alayı (Pazar Taburu, Biga Taburu, Karabey Taburu), Kaymakam Hüseyin Şükrü Bey komutasında Redif Biga Alayı (Birinci Biga Taburu, İkinci Biga Taburu, Karabiga Taburu), Mülazım-ı Evvel Ahmet Efendi komutasında-bir takımı eksik- Süvari Bölüğü bulunmaktadır. (Kls.69, Dos.336, Fih.5-2.) Ayrıca Mirliva Şevket Turgut komutasında 2'nci Kolordu ve buna bağlı; Mirliva Fahri Paşa komutasında Edremit Redif Tümeni (İzmit Alayı, Eskişehir Alayı, Bilecik Alayı, 10'ncü Süvari Alayı 2'nci Bölüğü, 9'uncu

²Çanakkale Boğazı'na İtalya tarafından 18 Temmuz 1912 gecesi yapılan saldırı hakkında Soğanlı Mintıkası Komutanı 4'üncü Alay 2'nci Tabur komutanı Binbaşı Kamil Bey'in raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-9; Havan Bataryası Kumandanı Yüzbaşı İhsan Efendi'nin raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-11; 5'inci Alay komutanı Kaymakam Bekir Sami Bey'in raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-13-14; Dardanos Mintıkası Komutanı Binbaşı Şakir Bey'in raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-15; 5'inci Sahra Alayı 2'nci Taburu komutanı Binbaşı Sadık Bey'in raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-16; Ağır Obüs Taburu 2'nci Bölük komutanı Yüzbaşı İzzet Efendi'nin raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-17; Ağır Sahra Topçu Taburu Mürettep Bölüğü komutanı Mülazım-ı Evvel Şükrü Sami Efendi'nin raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-18; Çanakkale Ordusu komutanlığının raporu için bkz. ATASE Arşivi, OİH, Kls.68, Dos.331, Fih.4-27.

Sahra Topçu Alayı 1'inci Taburu, Telgraf Müfrezesi, İstihkâm Taburu) , Mirliva Mustafa Paşa komutasında 5'inci Nizamiye Tümeni (13'üncü Alay, 14'üncü Alay, 15'inci Alay, 5'inci Nişancı Taburu, 10'uncu Süvari Alayı 4'üncü Bölüğü, 5'inci Sahra Topçu Alayı 1'inci Bölüğü, Telgraf Müfrezesi, 2'nci İstihkâm Taburu 1'inci Bölüğü, Seyyar Hastane), Mirliva Kadri Paşa komutasında 9'uncu Nizamiye Tümeni (22'nci Alay, 26'ncı Alay, 27'nci Alay, 8'inci Nişancı Taburu, 10'uncu Süvari Alayı 1'inci Bölüğü, 4'üncü Sahra Topçu Alayı 2'nci Taburu, 2'nci İstihkâm Taburu 2'nci Bölüğü, Telgraf Müfrezesi, Seyyar Hastane) görev yapmıştır. Ayrıca 2'nci Kolordu'ya bağlı Kaymakam Ömer Bey komutasında 10'uncu Süvari Alayı (5'inci Bölük, 3'üncü Bölük, Nakliye Taburu, Telgraf Bölüğü) yer almıştır. 3'üncü Kolordu ise Mirliva Tefik Paşa komutanlığında (Edremit Alayı, Bayramiç Alayı, Ayvacık Alayı, Birinci Makineli Tüfek Bölüğü, 7'nci Süvari Alayı'nın mürettep 1'inci ve 2'nci Bölükleri, 4'üncü Cebel Taburu 2'nci Bölüğü, 2'nci Cebel Taburu 3'üncü Bölüğü), Cemil Paşa komutasında Kale-i Sultaniye 2'nci Redif Tümeni (Kale Alayı, Pazar Alayı, Biga Alayı, 7'nci Süvari Alayı Mürettep 1'inci, 2'nci Bölüğü, 1'inci Sahra Topçu Alayı 2'nci Tabur'u), Mirliva Cemil Paşa komutasında Bursa Redif Tümeni (Bursa Alayı, Bandırma Alayı, Kirmastı Alayı, 7'nci Süvari Alayı Mürettep 1'inci, 2'inci Bölüğü, 1'inci Sahra Topçu Alayı, 1'inci Taburu) görev yapmıştır.(Kls.69, Dos.336, Fih.5-16) Ayrıca Çanakkale Kale komutanlığının sorumluluk sahası ileri hatta bulunan istihkâmlardan on beş kilometreye kadar uzamaktadır. Bu bölge içerisinde yer alan mülkî merkezler de sorumluluğu içerisinde kabul edilmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.1-3)

3.1. Gelibolu Yarımadası'na Yapılacak Olası Çıkarma Harekâtı ve Savunma Tedbirleri

Çanakkale bölgesinde karaya asker çıkarılması ihtimali olan 3 bölge tespit edilmiştir. Bu bölgeler önem sırasına göre; Gelibolu Yarımadası, Anadolu yakası ve Bolayır bölgesi olmuştur. Osmanlı Devleti, karaya asker çıkarılması durumunda bunların sahil istihkâmlarını etkisiz hale getirmeye yöneleceklerini ön görerek bu çerçevede savunma tedbiri almıştır. 2'nci Kolordu, Seddülbahir'den Kavaksuyu munsabına kadar (dâhil) Gelibolu Yarımadası sahillerini gözetlemek ve bu bölgeye yapılacak olası çıkarmayı engellemek için görevlendirilmiştir. Boğaz sahil istihkâmlarının karadan savunulması için Maydos-Kilitbahir-Seddülbahir hattının yanı sıra Kabatepe sahil kesimi Rumeli tarafına yapılacak olan asker çıkarma durumunda birinci derecede önemli görülmüştür. Bölgenin savunulması için Kabatepe'ye 4-6 taburun gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca bölgeye sevk edilen birliklere birer sahra bataryasının ayrılmasının yanı sıra Kabatepe'de bir makineli tüfek bölüğü hazır bulundurulmuştur. Sahra bataryasının hazırlanamaması durumunda makineli tüfek bölüğünün ikiye ayrılması planlanmıştır. Bir yandan da Kabatepe hattındaki iskele inşasının güvenliği için bir süvari bölüğüne ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için düşünülen süvari jandarmanın bu iş için yetersiz kaldığına dikkat çekilmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.1)

Arıburnu muharebe bölgesinin geri hattını teşkil eden Kocadere ve Kocadamlar'da iki tabur tertiplenecek, bu taburlardan bir bölük Küçük Anafarta'ya sevk edilecek ve Tayfur'daki 5'inci Tümen'in taburları ile irtibat tesis ederek Ece Limanı'nın batısındaki mevcut birliğinden bir bölük Büyük Kemikli Burnu'na kadar olan sahayı gözetlemeye görevli olacaktır. Diğer bir bölük Erpeden Çiftliği civarına sevk olunarak

Kumtepe ve Tekke Burnu'na kadar olan bölgeyi gözetleyecektir. Küçük Kemikli ve Kum Tepesi arasındaki bölgenin güvenliği, taburların devriyesi ile sağlanacaktır. Erpeden bölgesindeki bölüğün mıntıkası büyük olursa süvarisinin gelmesine kadar birliklerin bölünmemesi değerlendirilmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.2-1.)

2'nci Kolordu Komutanlığı, 12 Ekim 1911 tarihi itibari ile Çanakkale Redif Tümeni'nden üç taburun Boğaz hattından uzaklaşmamak ve merkezi bir yerde toplu bulunmak üzere Beşiğe mıntikasına ve diğer iki taburu da toplu olarak Kabatepe mıntikasına göndermenin uygun olduğunu bildirmiştir. Sahilin bu bölümünün her noktası asker çıkarmaya uygun olduğundan seyyar ve sabit postalar ile daimi surette gözetleme altında bulundurulması planlanmıştır. Ayrıca 5'inci Tümen'in bir süvari bölüğü ikmal askerlerini aldığıında Rumeli-Anadolu hattında ikiye ayrılmak üzere yola çıkarılacaktır. (Kls.72, Dos.357, Fih.2.)

Seddülbahir-Kilitbahir istihkâmlarının etkisiz hale getirilmesi için en kısa yol olarak Kabatepe bölgesi değerlendirilmiştir. Bu bölge için "çok kuvvet bulundurulması" gereken yer tespiti yapılmıştır. Suvla Koyu'nun güneyinden başlamak üzere Kabatepe burnunu da içine alan bölgeye donanma himayesinde çok fazla asker çıkarılabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu durum için yapılan değerlendirme "en çok muhtemel olan da budur" olmuştur. İkinci bir nokta olarak Suvla Koyu görülmüş olsa ve hatta buraya asker çıkarmanın daha kolay olacağı değerlendirilse de burasının düz olmasından dolayı çıkan kuvvetlerin doğu ve güney doğudaki tepelerde dökülebileceğine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda donanma himayesinde Ece Limanı'ndan Bolayır'a kadar olan bölgeye de asker çıkarılabileceği ancak bu bölgenin hedeften uzak kalacağı belirtilmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.1-2)

Müstahkem Mevkii tabyalarının karadan savunulması için Gelibolu Yarımadası'nda aslî müdafaa hattı olarak Kakmadağ-Eğerlitepe-Kayaltepe-Soğanlıdere sol hattı seçilerek tahkîmata başlanmıştır. Bu hattın ilerisinde bulunan Karanfil Tepe'deki obüs bataryaları, piyadenin korumasının dışında kalmıştır. Diğer yandan 2'nci Kolordu komutanlığı bu bataryanın biraz daha gerideki Soğanlıdere mevziisinin doğusundaki sırtlara tâbiye edilmesini, benzer şekilde Baykuştepe civarındaki iki adet 10,5'luk topların da sırt hattına çıkarılmasını istemiştir. (Kls.72, Dos.358, Fih.2-2) Ancak komutanlıktan yazılan cevapta Karanfil Tepesi'ndeki havan ve obüs bataryalarının karşısında bulunan Dardanos ile birlikte bir grup teşkil ettiğinin dikkate alınması istenilmiştir. Bu bataryaların Soğanlıdere'nin doğusundaki sırtlara tâbiye edilmesi durumunda beşinci şamandıra civarını ateş altına alamayacağına vurgu yapılmıştır. Bunun için mevcut bataryaların buldukları yerde kalmasının isabetli olacağına işaret edilmiştir. Buna karşın Baykuş Tepe civarındaki iki adet 10,5'luk topların sırt taşıyabileceği ifade edilmiştir. (Kls.72, Dos.358, Fih.2-3) Bu konuda yaşanan tartışmalar bir süre daha sürmüş ve Karanfil Tepe üzerindeki bataryalar yerinde kalmıştır.

Çanakkale bölgesinin savunulması için özellikle 2'nci Kolordu mıntikasında Haziran 1912'de yapılan teftişte bir takım yeni tedbirlerin alınması gerekli görülmüştür. Buna göre Maydos kasabasının kuzeyinden başlayarak Soğanlıdere kuzeyine kadar denize uzanan sahada savunma açısından tedbirler alınmış olsa da bölgenin metruk kalmasından dolayı burada yer alan bataryalar için kuvvetli bir müfrezenin

görevlendirilmesi ve Alçitepe'nin tahkim edilmesi gerekli görülmüştür. Ancak 2'nci Kolordu'nun mevcudunun kendi sorumluluk sahası için yeterli olmayacağından kolorduya bağlı olup Anadolu yakasında bulunan 15'inci Nizamiye Alayı'nın îadesi talep edilmiştir. (Kls.72, Dos.358, Fih.2-9,10,11)

Çanakkale Ordu komutanlığı Seddülbahir Grubu'nun geri hatlarının güvenliğini sağlamak ve bu bölgeye yapılacak bir çıkarma harekâtı için Alçitepe'deki bataryaların takviye edilmesi ve İtepe'den getirilen iki adet 15,5'luk ve Soğanlıdere 'de bulunan toplar ile bir batarya daha teşkil edilmesini gerekli görmüştür. Bu amaçla 30 Haziran 1912 tarihinde 12'lik iki batarya da 2'nci Kolordu'ya sevk edilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.2-4)

2'nci Kolordu Komutanlığı Çanakkale Ordu Komutanlığına 10 Temmuz 1912 tarihinde yazdığı yazıda kendi bölgesindeki savunma alanlarının değerlendirmesini yapmıştır. Bu haliyle Kolordu, Maltepe'nin kuvvetli bir topçu ile tutulmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu ileri hat, üç cephenin kuşatılması ihtimaline karşı direnek noktası olarak görülmüştür. Kuzeyden gelecek "düşman" unsura karşı muharebeyi sürdürebilecek büyük bir kuvvetin tâbiyesi 2'nci Kolordu tarafından uzun süre faydalı olarak görülmemiştir. Kakmadağ-Eğerlitepe-Kayaltepe-Soğanlı doğusundaki sırtların savunma hattı değerini azaltacağı değerlendirilmesi etkili olmuştur. Bu mevzi, mevcut durumu ile asıl savunma hattının sağ kanadını mümkün mertebe himaye etmenin yanı sıra bu bölgeden gelecek "düşmana" karşı taarruza geçmek için bir dayanak noktasını teşkil etmiştir. Maltepe'nin topçu tâbiyesi ve yığınağı açısından uygunsuzluğu dikkate alınarak bölgenin donanma ateşiyle himaye ve takviye edilmesi değerlendirilmiştir. Diğer yandan savunmanın asıl noktası olarak görülen Seddülbahir (Kls.68, Dos.331, Fih.4-4) ve Alçitepe mevzileri takviye edilmiştir. Ayrıca olası çıkarma noktası olarak görülen yerler arasında değerlendirilen Kabatepe ve Kumtepe bölgeleri bir piyade bölüğü ile yakından gözetleme ve muhafaza edilmiştir. Seddülbahir savunmasının sol kanadını uzun mesafeden himaye etmek ve olası çıkarma durumunda bu bölgeyi ateş altına alabilmek için Alçitepe mevziisine bir nişancı taburu, seri ateşli bir sahra bataryası ve iki ağır top tâbiye edilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.2-5.) Bu değerlendirme dâhilinde 3'üncü Kolordu Komutanlığı'ndan Seddülbahir ve Ertuğrul istihkâmlarının kara yönünden savunulabilmesi için 2'nci Kolordu'yu takviye etmek için iki taburlu bir alayın Gelibolu Yarımadası'na geçirilmesi, bunun için Çanakkale Tümeni'nden sevk yapılması ve durumun Ordu Komutanlığı'na bildirilmesi istenilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.2-6.)

Gelibolu Yarımadası'nda çıkarma yapılabilecek bölgelerin sayısı sınırlı olarak değerlendirildiği için karaya çıkmanın ilk anda engellenmesi, mümkün olmaz ise kıyıya çıkan ilk kademenin üzerine karşı taarruz yaparak "denize dökmek" mümkün görülmüştür. Kakmadağ-Kayaltepe-Soğanlıdere'nin doğu sırtlarının tahkimi savunma tedbiri olarak değerlendirilmiştir. Bu maksatla Maltepe'nin olası saldırı altında kalması durumunda donanma ve Nağara'dan yapılacak takviye ile güvenliğinin sağlanabileceğine karar verilmiştir. Ayrıca karaya çıkarma yapılabilmesi halinde Maltepe önemli bir direnek noktası olacağı için burasının uzun süre savunulacak şekilde tahkimi istenilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.4-2)

Seddülbahir ve Ertuğrul Tabyalarının müdafaaya devam edebildiği sürece geri hatlarının savunulması 2'nci Kolordu'nun asli vazifesi olarak görülmüştür. Bu bölgedeki savunmanın güçlendirilebilmesi için obüs ve sahra bataryalarının tetkik edilmesinin yanı sıra Domuzbayırı ile Kısır Dere munsabı arasındaki sahili takip ederek sırtlardan faydalanmak sureti ile çıkarma girişimine mâni olunabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca Seddülbahir kıyılarının savunulması için Alçıtepe'ye yerleştirilmiş olan 10,5'lük iki top ile Tekke Burnu'ndaki 15'lik iki obüsün etkili olabileceğine karar verilmiştir. Ancak Boğaz girişindeki sahil bataryalarının etkisiz hale getirilmesi durumunda bu bölgeden yapılacak çıkarmanın önlenmesi halinde gerek sahil boyunca yayılan birlikler için bir himaye mevziisi görevi görmek gerekse Soğanlıdere hattının savunulması için Karanfil Tepe'deki obüs ve havan bataryaları örtme yapabilmenin yanı sıra karşı taarruzda da etkin olabilecektir. Çanakkale Ordusu Komutanlığı'nca Alçıtepe ve Tekke Burnu'ndaki toplar önemli görülmüş ve Eğer Tepe'de mevziye sokulan koşulu ağır bataryanın hayvanlarının gerekirse bu bölgenin takviyesi için kullanılabilmesi belirtilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.4-3)

2'nci Kolordu Komutanı Mirliva Şevket Paşa, Seddülbahir bölgesinin sayıca fazla kuvvet ile tutulması yönündeki emir ve tavsiyelere 11 Temmuz 1912 tarihinde cevap vermiştir. Bu cevabında bu tip talepleri eldeki kuvvetlerin miktarı, bölgenin genişliği, gemi topçu atışına açık olunması, savunma düzeni, Seddülbahir'in arazi yapısı ile değerlendirildiğinde mümkün olmadığını aksine bunun kolorduyu büyük bir tehlikeye düşüreceğine dikkat çekmiştir. Şevket Paşa, bu noktada sitemkâr bir tavırla kolordusunu tehlikeye sokacak böyle talepleri "kanaatimle, vicdanımla, vazifeme bağlılığım ile hizmet hususundaki ahidim ile mümkün görmediğim gibi teessüflerimle bir daha bu hususta talepte bulunulur ise affımı istirham eylerim" diyecekti. (Kls.68, Dos.331, Fih.4-5)

2'nci Kolordu komutanının bu cevabı Çanakkale Ordusu komutanlığında şaşkınlık yaratmıştır. Bu durum Harbiye Nezareti'ne bildirilmiştir. Çanakkale komutanlığı Harbiye Nezaretine yazdığı yazıda, Seddülbahir istihkâmalarının geri hatlarının birlikler ile örtülmesini, bunun yapılmadığı takdirde askerin manevi kuvvetinin kırılacağına bildirildiği buna rağmen 2'nci Kolordu komutanının "garip bir tarzda cevap verdiği", savaş durumunda bulunan bir kolordu komutanının ordudan almış olduğu emri icra etmemesinin dikkate alınmasını istemiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.4-10)

Seddülbahir'in savunulması konusunda Çanakkale Ordusu komutanı ile 2'nci Kolordu komutanı arasında yaşanan görüş ayrılığının Harbiye Nezareti'ne yansması üzerine (Kls.68, Dos.331, Fih.4-25) 2'nci Kolordu Komutanı kendisinden talep edilen kuvvet kaydırmayı yapabileceğini ancak bu durumda sorumluluğun Çanakkale Ordusu komutanlığına ait olacağını bildirmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.4-20)

2'nci Kolordu Komutanlığı 25 Temmuz 1912 tarihinde Çanakkale Ordu Komutanlığı'na gönderdiği yazıda, kolordunun sorumluluk sahası içerisinde Kemikli bölgesi ve batısına yapılacak çıkarma harekâtı durumunda karşı taarruzî bir harekâtın yapılabilmesi için ellerinde cebel topçusunun bulunmadığına dikkat çekmiştir. Bunun için kolorduya bağlı olmasına rağmen Ezine bölgesine sevk edilen ve eğitimden mahrum bir şekilde bulunan cebel topçusunun iâdesini talep etmiştir. (Kls.69, Dos.336, Fih.2-16)

Harbiye Nezareti, Çanakkale Ordusu Komutanlığına 27 Temmuz 1912 tarihinde gönderdiği yazıda Viyana Ataşemiliterliğinden alınan rapor dâhilinde İtalyanların Adalar Denizinde yeniden taarruz hareketlerine kalkışacaklarına, bu defa Çanakkale'ye yapılacak saldırının sadece denizden olmayacağına dikkat çekmiştir. Buna göre yeni saldırı Seddülbahir Grubunu ele geçirmek ve böylece Boğaz içerisine serbest ilerlemeyi planladıklarını bunun için de çok sayıda kara birliklerini sevk edeceğini, ayrıca hava, deniz, denizaltı unsurlarının bu saldırıya katılabileceğine dikkat çekmiştir. Diğer yandan Anafarta bölgesine yapılacak çıkarma ile arkadan hücum edileceğini, Kumkale'ye de asker çıkarılacağına ancak bunun o kadar önemli olmayacağına vurgu yapılmıştır. (KIs.69, Dos.334, Fih.15)

3.2. Anadolu Yakasına Yapılacak Olası Çıkarma Harekâtı ve Savunma Tedbirleri

Çanakkale bölgesindeki asker çıkarılması ihtimali olan yerlerden birisi de Anadolu kıyıları olmuştur. Bu noktada Beşige-Kumkale sahili öne çıkmıştır. Bunun için Çanakkale Tümeni'nden üç taburun Beşige Limanı'na, sevk edilmesi zorunlu görülmüştür. (KIs.72, Dos.357, Fih.1.) Birlikler Beşige karakolunun doğusundaki tepede bulunacak ve süvarinin teminine kadar Geyikli'ye uzanan hatta devriye görevi icra edecektir. Diğer iki tabur Yeniköy'ün kuzeyindeki sırtlarda bulunacaktı. Bunlardan bir bölük Yenişehir'in güneyindeki sırtlara gönderilecekti. Topçunun gelmesi durumunda Yeniköy'ün güneyinde kalacaktı. Menderes'in bataklık olmasından kaynaklı olarak birliklerin toplu olarak doğu tarafında yer alması uygun görülmemiştir. (KIs.72, Dos.357, Fih.2-1)

Müstahkem Mevki komutanlığına bağlı sahil istihkâmlarının kara yönünden savunulması ve olası karaya asker ihracı durumunda bu istihkâmların kullanılabilme ihtimalleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla Müstahkem Mevkii komutanlığı 19 Ekim 1911 tarihinde 2'nci Kolordu Komutanlığı'na sunduğu raporda Çanakkale ve çevresinde asker çıkarılabilecek noktalar, alınacak önlemler, topçu konuşlanmasına dair önemli bilgilere yer vermiştir. Buna göre Boğaz girişinde Beşige'ye kadar olan sahil kısmı Kumkale Ovası ile deniz arasında yaklaşık 40-50 metre rakımında bir takım sıra tepelerin bulunduğu ve bu tepelerin sahil kesimlerinin denize dik olarak uzanmasından hareketle sadece Beşige çevresindeki tepeler ile Beşige karakolu tepeleri arasında oldukça geniş bir alanın asker çıkarmaya müsait olduğu değerlendirilmiştir. Asker çıkarılması durumunda Menderes Çayı ile Ova arasındaki birçok yer bataklık ve göl halinde olduğu için geçişe uygun değildir. Menderes Çayı'nın coşkun olmadığı zamanlarda sınırlı bir bölgeden geçiş yapılabilecek olsa da yağmur yağması durumunda Kumkale ve Çıplak bölgesindeki köprülerden geçmek mümkün olacaktır. Arazinin bu yapısına göre çıkarma yapılacak uygun alanlar için Kumkale ile Beşige arasındaki sahilin dik olmasından uygun olmadığı, bunun yerine Beşige ve daha güneyindeki arazinin dikkate alınması gerektiği değerlendirilmiştir. Ayrıca Kumkale'nin kuzeyindeki Karanlık Liman da Beşige Limanı gibi çıkarmaya uygun görülmüştür. Diğer yandan asker çıkarma için Kumkale ve Seddülbahir tabyalarının susturulmasının gerekliliğine işaret edilmiştir. Anadolu yakasındaki bir çıkarma için birliklerin toplu olarak bulundurulması planlanmış bunun için de arazinin izin verdiği en uygun yer olarak Yeniköy değerlendirilmiş ve birlikler burada tertiplenmiştir. İlave olarak Beşige karakolu civarına da bir tabur yerleştirilmiştir. Olası çıkarma durumunda topçu

desteğinin sağlanabilmesi adına kıyı konuşlanması için deniz atışından mahfuz alanlar hazırlanmıştır. Birliklerin Menderes'in doğusuna çekilmek zorunda kalması durumunda Geyikli-Kalkanlı geçidinden geçerek ikinci bir müdafaa hattının oluşturulması planlanmıştır. Menderes'in doğu kısmında Kumköy ve Kalabalı civarında bir savunma hattının oluşturulabileceğine dikkat çekilmiştir. Ancak böyle bir önlemin karaya çıkma sürecini serbest bırakmış olacağına işaret edilmiştir. Bunun için deniz ateşinden korunmayı sağlaması adına kıyıdaaki palamutluk ve bağların içerisinde askerlerin konuşlanması uygun görülmüştür. Havanın yağmurlu olması durumunda Menderes Çayı taşacağı için geçiş için nerede ise tek seçenek Kumkale'deki köprü kalacaktır ki burasının da deniz topçu ateşi altında geçilmesi mümkün görülmemiştir. Karaya asker çıkarma durumunun kuvvetçe artması durumunda Menderes Çayı'nın doğusundaki tepelere mevzilenmek suretiyle Orhaniye ve Kumkale Tabyasının doğusuna geçmek ve çıkarma yapan birlikleri bataklığa çekmek de düşünülmüştür. (Kls.72, Dos.357, Fih.1-1)

Saroz Körfezi ile Kumkale ve Beşiğe bölgesinden yapılacak olan bir çıkarma durumunda zırhlılar sahile rahat bir şekilde 1.000 metre kadar yaklaşabilmekte ve sahil baştan aşağı asgari altı kulaç derinliğinde olacağı için zırhlıların himayesinde çıkarma gemileri kıyıya yanaşabilmektedir. Çıkarma yapacak birliklerin nakliye vasıtalarının herhangi bir noktadan çok sayıda asker çıkarması mümkündür. Askerin yanı sıra küçük çaptaki toplar da çıkarılabilir. Osmanlı Donanması'nın karaya asker çıkarılması durumunda topçu ateş desteği sağlayabilmesi için de önlemler alınmıştır. Buna göre Boğaz içerisinde hangi geminin hangi noktaya demir attığı belirlenmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.1-2)

3'üncü Kolordu Komutanı Mirliva Cemil Paşa, Çanakkale bölgesine karşı yapılabilecek olası bir asker çıkarma harekâtı durumunda bölgedeki birlikleri 15 Haziran 1912 günü bizzat denetlemiştir. Bu denetlemedeki amacını bölgedeki çıkarmayı menetmek ve sahil tahkimatlarını güçlendirmek olarak ifade etmiştir. Bu noktada önemli bir değerlendirme yapmış ve amaçlarının çıkarma başladığında engellemek olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede Edremit Tümeni'nin işgal ettiği bölge denizden görülmeyi engelleyen sırtların arkasında ve büyük palamut ağaçlarının altında olduğundan çıkarma durumunda savunma için önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu haliyle tümenin tertiplenme bölgesi bir çıkarma durumunda en uygun yer olarak tespit edilmiştir. Diğer yandan birliklerin ihtiyacı için bölgedeki su kaynakları da değerlendirilmiştir. Bergos bölgesine açılan birlikler için su kaynaklarının sınırlı olduğu bu nedenle Geyikli ve Kemallı bölgesindeki kaynakların değerlendirilmesi düşünülmüştür. Bergos'daki su kaynaklarının yetersizliğinden dolayı 70'inci Edremit Alayı'nın Ezine'de bulunan iki taburunun bölgeye sevki uygun görülmemiştir. Bununla birlikte 70'inci Alay bölgesindeki Menderes Çayı'nın kuzeyinde ve Kokana Çiftliği civarındaki tahkimatın Kokana Çiftliği'nde bulunan Bursa Alayı tarafından yapılması istenilmiştir. Bu bölgedeki konuşlanma olası bir çıkarma harekâtına karşı Ezine'deki birliklerin yardıma gelmesine kadar zaman kazanacağı için önemli bir yere sahiptir. (Kls.68, Dos.331, Fih.2) 3'üncü Kolordu'nun tespit ve değerlendirmeleri Çanakkale Ordu Komutanlığı tarafından dikkate alınmış ve savunmaya dair yeni emirler verilmiştir. Buna göre Edremit Tümeni'nin çok dağınık olduğu ve tertiplenme bölgesi olarak denizden görüldüğüne dikkat çekilmiştir. Diğer yandan birliğin beyaz çadırlarının denizden görülebildiği ve bir çıkarma yapılmaya bile donanma ateşine maruz

kalabileceğine vurgu yapılmıştır. Çanakkale Ordu komutanlığı bir çıkarma durumunda kendi görevini de toplu olarak tuttuğu birlikler ile çıkarma bölgelerindeki unsurları durdurmak, sahilden uzaklaştırmak ve bunun gerçekleşmesi durumunda-tehlikenin bertaraf olması-Menderes Çayı'nın doğusuna çekilmek olduğunu bildirmiştir. Bunun için Edremit Tümeni'nin Bergos'ta toplu tutulması ve bu hattan sevki uygun görülmüştür. Ayrıca Edremit Tümeni, Menderes Çayı'nın doğusunda Bursa Tümeni'nin sol hattında mevzi alması gerektiği için Menderes Çayı'nın doğusunda ve Kokana Çiftliği'nin güneyine yerleşerek tahkîmat yapmaya başlaması emredilmiştir. Cebel bataryasının süratli hareket edememesinden dolayı birliği ile bulunması uygun görülmüştür. Tümen karargâhının Bergos'ta bulunması emredilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.2-3)

Anadolu yakasında Ezine'ye kadar yapılan teftişte eksikleri olan askerlikçe noksanları bulunan iki adet redif tümeni ile mevcudunun yüzde altmışı acemi askerden oluştuğu subaylarınca beyan edilen Bursa Tümeni bulunmaktadır. Bu askerlerin savaş şartları içerisinde eğitimlerinin kâfi olmayacağı ifade edilmiş ve Çanakkale Ordusu için nizamiye tümenlerinden “şimdilik hiç olmazsa” bir alayın gönderilmesi talep edilmiştir. (Kls.69, Dos.336, Fih.2-5)

Çanakkale Boğazı'nda Kumkale ve Odunluk İskelesi bölgesi de olası çıkarma alanları içerisinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Bursa Redif Tümeni ile 15'inci Piyade Alayı Tefikiye-Çıplak bölgesini işgal edecektir. Çanakkale Tümeni sahil istihkâmlarının gerisinde tahkimata yapacaktır. Edremit Tümeni Mahmudiye-Mecidiye-Bergos mıntikasını işgal ve tahkim edecek, Yeniköy (hariç)-Kösedere (dâhil) hattını gözetleme görevini yürütecektir. Diğer yandan bu hatta giden tüm yolların nerelerden geldiğini, ne halde bulduklarını, Menderes Çayı üzerinde nerelerde geçitlerin bulunduğunu ve bunların mevcut durumlarını, bir cetvel ve kroki ile 20 Haziran 1912 akşamına kadar Ordu karargâhına istemiştir. Ayrıca Edremit Körfezi'ni gözetleyen müfrezenin yerinde kalmasını, Mahmudiye-Çan yolunun araba ile gidilebilir hale gelmesini emretmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.1-3)

17 Haziran 1912'de 3'üncü Kolordu tarafından bir numaralı Kolordu emri yayınlanmıştır. Bu emirde Çanakkale ve mücâvir alanlarına yapılabilecek olası çıkarma hareketleri ve bunlara karşı alınması gereken tedbirlere yer verilmiştir. Buna göre Anadolu yakasında çıkarma için en uygun alan Kumkale ile Odunluk İskelesi arasındaki saha olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Bursa Redif Tümeni Tefikiye-Çıplak, Edremit Redif Tümeni Mahmudiye-Mecidiye-Bergos bölgesini işgal ve tahkim edecektir. Bununla birlikte Bergos'tan Sarımsaklı Köprüsü'ne giden yolları birliklerin geçişine müsait bir hale getirecek, Pınarbaşı ile Gedik Ovası arasından geçişin sağlanabilmesi için bir köprü tesis edecek bu amaçla ihtiyaç duyacağı malzemeyi de bölgeden temin edecektir. 15'inci Alay, İstihkâm Bölüğü ve Süvari Bölüğü ile İntepe'deki Ağır Topçu Bataryası Kaymakam Mahmut Bey'in komutasında olarak Çanakkale Tümeni Erkân-ı Harbi tarafından gösterilen hatta tahkimata devam edecektir. Çanakkale Tümeni, sahil tahkîmatının gerisindeki bölgenin savunulması için tahkîmat çalışmalarını yapacaktır. Çanakkale'de bulunan 1'inci Sahra Topçu Alayı'nın 1'inci Taburu, Bursa Redif Tümeni'ne katılacaktır. Ancak tümeni gelinceye kadar savunma hattı üzerinde çıkarma noktalarına dair gerekli faaliyetleri yürütecektir. 1'inci Sahra Topçu Alayı'nın 2'nci Taburu Edremit Tümeni'ne bağlı olarak karargâhıyla birlikte Erenköy'de tertiplenecektir. Kolordu'nun öncü birlikleri Yeniköy'e (dâhil) kadar

olan kısmı, Edremit Tümeni ise Yeniköy'den (hariç) Kösedere'ye kadar olan kısmı gözetleme görevini icra edecektir. Bu arada öncü birliklerin komutanları ve Edremit Tümeni gözlemlerini ve yerlerini Kolorduya bildirecektir. (Kls.68, Dos.331, Fih.1-5)

3'üncü Kolordu Komutanlığı, Edremit Tümeni bölgesinde karaya olası bir çıkarma için karargâhını Bergos'a nakletmesi, Ezine'de bulunan topçu alayının iki taburunun harp düzeni gereğince Çanakkale Redif Tümeni'ne bir batarya vermesi, Kumkale bataryalarının çevre güvenliğinin alınabilmesi için bir müfrezinin tahsisi, Ezine'deki Edremit Alayı'nın iki taburunun Bergos'a alınması, Çanakkale Redif Alayı'nın Erenköy'e sevki, gözetleme postalarının teftişinin ihmal edilmemesi tavsiye olunmuştur. (Kls.68, Dos.331, Fih.4)

3.3. Bolayır Bölgesine Yapılacak Olası Çıkarma Harekâtı ve Savunma Tedbirleri

Çanakkale bölgesinde karaya yapılacak olası bir çıkarma için Bolayır zayıf bir ihtimal olarak değerlendirilmiştir. (Kls.72, Dos.357, Fih.1) Buna rağmen Harbiye Nezareti, İtalya'nın Saroz Körfezi'ne ve Bolayır hattına asker çıkarması ihtimaline karşı 11 Haziran 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığını uyarmıştır. Nezaret yazısında bunun için Çanakkale'ye tahsis olan Bursa Redif Tümeni'nin bölgeye sevk edilmesi emrini vermiştir. Bununla birlikte Gelibolu'nun kuzeyindeki Yeniköy Deresi'nin sağ sahilinde ve Gelibolu'nun kuzey ve kuzey doğusundaki tepelerde bir yan mevziinin oluşturulması mütâlaa edilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.1) Bu haliyle Saroz Körfezi'nin güney doğusundan çıkarmaya uygun olan arazinin Gelibolu'nun sekiz kilometre kuzey batısındaki Yeniköy'ün kuzeyinden doğuya doğru uzadığı değerlendirilmiştir. Bunun için de bölgeye 9'uncu Nizamiye Tümeni görevlendirilmiştir. Bu amaçla Tümen bir alay piyade ile bir miktar süvariye Bolayır Merkez Tabyası'na, bir tabur piyade ile bir miktar süvariye Yeniköy'e sevk etmiş kalan birlikleri de Gelibolu'da tertiplemiştir. Olası bir çıkarma durumunda ilk mukavemetten sonra Tümen, Yeniköy Deresi güney batısında hazırlanan savunma hattında çıkarma yapan birliklerin güney batıya doğru sarkmasını engelleyecektir. "Düşman" unsurun Bolayır güneyinde ve güney batısında yerleşmesine engel olma görevi Donanmaya verilmiştir. (Kls.68, Dos.331, Fih.1-2)

3.4. Donanma Ateş Desteğinin Sağlanması

Gelibolu Yarımadası'ndan kıyıya asker çıkarılması durumunda donanmanın topçu ateş desteğinin alınması planlanmış ve bu kapsamda aşirtma atış eğitimleri icra edilmiştir. Maydos ve Kilya sırtları üzerinden yapılacak aşirtma eğitimi için 16 Temmuz 1912 tarihinde emir verilmiştir. Bu emire göre Barbaros ve Turgut Reis zırhlıları eğitim esnasında yalnız bir bordada bulunan 10,5'luk âdî humbaradan 8 adet, taret toplarında bulunan şarapnellerden ikişer adet atış yapacaklardır. Bunun için önce küçük toplardan âdî humbaralar atılacak devamında ise taretlerden şarapneller atılacaktır. Mesudiye Zırhlısı dört adet âdî humbara, bordasında bulunan 15'lik toptan iki adet, tâlim tanesinden iki adet atış yapacaktır. Bunun için önce taretlerden tâlim danelerini, devamında âdî humbaraları ve son olarak 15'lik topları ateşleyecektir. Mecidiye kruvazörü ise 15'lik dört adet âdî humbara, 12'lik sekiz adet âdî humbara ve 4 adet 15'lik tâlim danesi atacaktır. Atış önce 15'lik tâlim danesi ile başlayacak devamında 15'lik âdî humbara ve 12'lik âdî humbara atılacaktır. Eğitim esnasında dört geminin toplam 48 top atışı yapması planlanmıştır. (Kls.69, Dos.333, Fih.13)

Eğitim atışlarının iki gün içerisinde icra edilmesi emredilmiştir. Buna göre ilk gün Turgut Reis Kilya'dan, Mesudiye Maydos İskeleyi'nden atış yapacaktır. İkinci gün ise Barbaros Maydos İskeleyi'nden, Mecidiye Kilya İskeleyi'nden atış yapacaktır. (Kls.69, Dos.333, Fih.13-1) Atışların tanzimi için harflere mesafe tayinleri yapılarak eğitime katılan komutanlara verilmiştir. A-50 metre, B-100 metre, T-150 metre, S-200 metre, C-250 metre, H-300 metre, D-350 metre, Z-400 metre, Ra-450 metre, Ze-500 metre, Sin-550 metre, Sad-1000 metre, Dad-İsabet, Tı-Teşkili, Zı-Murabba, Ayın-İttir, Gayın-Kaldır, Fe-Alçalt, Kaf-Yükselt, Kef-Sağ, Lam-Sol, Mim-Adi humbara, Nun- Adi kozanlı humbara, Vav-Şarapnel, He-Dur (muhtıra ve...gelinecek), Lam-başla-ateş, Ye-Gir, Ateş olarak belirlenmiştir. Bu işaretler gözetlemeciler tarafından dikkat ile takip edilecektir. Geceleri ise aynı harfler mors alfabesi ve fener ile verilecektir. (Kls.69, Dos.333, Fih.13-2)

Çanakkale Komutanlığı 18 Temmuz 1912 tarihinde Donanma Komutanlığına gönderdiği yazıda yapılacak olan eğitim esnasında Kilya ve Maydos İskeleyleri civarında tahliye edilemeyecek bölgelerin bulunduğunu ve özellikle Maydos kasabasında bir kazanın meydana gelmemesi için gemilerin sağlam silahlar ve mermiler ile dikkatli şekilde atış yapmalarını istemiştir. (Kls.69, Dos.333, Fih.13-3)

3.5. Savunmanın Takviyesi için Mantelli Bataryanın Kurulması

İtalyanların Çanakkale Boğazi'na 18 Nisan 1912 günü yaptıkları saldırı sonrasında ikinci bir saldırının yapılacağına dair bilgiler Avrupa kaynaklı olarak Osmanlı Devleti'ne ulaşmaya başlamıştı. Bu nedenle Çanakkale Boğazi'nin savunulabilmesi için mantelli toplardan yeni bir güvenlik hattı oluşturulmak istenilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında Harbiye Nezareti'nin 6 Haziran 1912 tarihli yazısı etkili olmuştur. Bu yazıda Çanakkale Boğazi'na İtalyanlarca yapılacak olan bir saldırıda "istihkâmların arkalarını almaya" teşebbüslerinden bahisle İmâlât-ı Harbiye'de bulunan mantelli toplardan dört batarya teşkil edilerek bu bataryalar için 3.000 şarapnelin Çanakkale'ye gönderilmesi emredilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1) Ancak Harbiye Nezareti 11 Haziran 1912 tarihli emri ile dört mantelli batarya yerine seri ateşli bataryaların yerleştirilmesini istemiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1.1) Buna rağmen 2'nci Kolordu Komutanı Mirliya Şevket Turgut Paşa Çanakkale Ordu Komutanlığı'na 24 Haziran 1912 tarihinde yazdığı yazı ile dört mantelli bataryasının İstanbul'dan geldiğini bunların mayın hatlarının korunmasına tahsis edilerek mayın hatlarını korumakla görevli seri ateşli bataryaların ise sabit topları korumak için görevlendirilmesine izin verilmesini istemiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1.2) Bu arada bu dört mantelli batarya için 100 topçu askerinin İzmir'de konuşlu bulunan 6'ncı Redif Müfettişliği'nden sevki talep edilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1.3) Ancak bu noktada Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, mantelli batarya için İzmir Redif birliğinden istenilen askerlerin ihtiyat askeri olmasından dolayı çekincelerini bildirmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1-5) Bu çerçevede ilk etapta bu batarya için 155 asker sevk edilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.1.17) Bununla da yetinilmeyerek karaya asker çıkarılması durumuna karşı Gelibolu Yarımadası ve Seddülbahir bölgesi en hassas yer olarak görülmüş ve buraya iki adet 10,5'luk top yerleştirilmesi için İntepe'deki 10,5'luklardan ikisinin Maydos'a ve ikisinin de Kolorduya sevk edilmesi istenilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.2.2) Beraberinde topların çekimi için koşum hayvanlarının temini talep edilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.3.2)

3.6. Çıkarma Bölgesinde Casusluk Faaliyetlerini Önleme Çalışmaları

Osmanlı Devleti, Çanakkale bölgesinde yaşayan gayrimüslimler üzerinden olası casusluk faaliyetlerine karşı değişik tarihlerde tedbir almıştır. Bu amaçla Gelibolu Yarımadası'nın tamamı ile Anadolu sahilinin sekiz saat içerilerine kadar olan bölge askerî alan ilan edilmiştir. Askerî mıntika içerisinde gezinti, eski eser ve maden arama çalışmaları her ne suret ile olursa olsun yabancıların girmesi için yasaklanmıştır. Bu bölgeler de ruhsatı bulunanlar ise muhafızlık vekâletinin bilgisi dâhilinde giriş yapabileceklerdi. İzin alınmadan askerî sahaya girilmesi durumunda yabancılar tutuklanmasalar da askerî bölgenin dışına çıkarılarak konu hakkında ilgili makamlar bilgilendirilecektir. Diğer yandan istihkâmların bulunduğu alanlara yabancıların girmesi tamamen yasaklanmış ve bu bölgelerde görülmeleri durumunda tutuklanması, kimliğinin tespit edilmesi ve polis idaresine teslimi ile komutanlığa bilgi verilmesi istenilmiştir. Tutuklama işlemleri esnasında "adap ve kanuna" uygunluk emredilmiştir. Gece tutuklanıp haklarında ne şekilde işlem yapılacağı bilinemeyen, kimliği tam olarak tespit edilemeyen kişilerin postalar aracılığı ile takip edilerek mümkünse (Kİs.72, Dos.358, Fih.3-5) karakola haber verilmesi istenilmiştir. Savunma hatları içerisinde görülen kişiler doğrudan tutuklanarak merkez karakoluna teslim edilecektir. Redif dairesi önünden Anadolu Mecidiye ve Nağara'ya giden yol askerî alan olduğu için geçişlerde aynı kurallar takip edilecektir. Osmanlı vatandaşı olan gayrimüslimler için Çanakkale ve Erenköy arasındaki yol yasaklanmamış olsa da sahil kesimindeki istihkâmların olduğu alanların girişleri yasaktır. Beşige'den başlayarak Kumkale Ovası'nın gerisinden ve Hisarlığın önünden geçerek Erenköy'de biten yol ile Beşige'den Çanakkale'ye kadar sahil boyunca bulunan alan yasaklı sahayı teşkil etmiştir. Ayrıca Gelibolu Yarımadası'nda Kabatepe-Bigalı-Seddülbahir sahilleri yasaklı bölge ilan edilmiştir. (Kİs.72, Dos.358, Fih.3-6)

3.7. İkmal ve İaşe Faaliyetleri ile Diğer Hizmetler

Çanakkale bölgesindeki birliklerin ikmal ve iaşe işlerinin yapılabilmesi ve yığınak hazırlıkları bölgede hızla sürdürülmeye çalışılmıştır. Bunun için muharebe ağırlıklarının hesaplaması esas alınmıştır. Cephane ikmalinde birliklerin yükleri dikkate alınmak üzere planlanmıştır. Buna göre; Piyadenin üzerinde 150, muharebe ağırlığında 60, tümen merkezinde 70 olmak üzere toplam 280 mermi; süvari filintaları için 60, muharebe ağırlığında 30, tümen merkezinde 50 mermi olmak üzere 140 mermi; telgraf ve istihkâm birliklerinde 75, muharebe ağırlığında 30, tümen merkezinde 50 olmak üzere 155 mermi; makineli tüfek için 4.500, muharebe ağırlığında 6.000, tümen merkezinde 4.800 olmak üzere 15.300 mermi; sahra topunda 212, muharebe ağırlığında 50, tümen merkezinde 126 olmak üzere 348 top; cebel topunda 192, muharebe ağırlığında 50, tümen merkezinde 128 olmak üzere 320 top; ağır toplarda 88, muharebe ağırlığında 50, tümen merkezinde 60 olmak üzere 148 top olarak hesaplanmıştır. (Kİs.68, Dos.329, Fih.54-1)

Çanakkale Ordusu piyade birliklerinin cephane hesaplaması tüfek başına 310 mermi, topçu cephanesi toparlak ve cephane arabaları için top başına 212 mermi olarak sevk edilmiştir. Bu miktar piyade ve topçu cephanesi için yeterli görülmediğinden piyade cephane kollarında bulundurulacak tüfek başına 70 mermi ile topçu hafif cephane kolunda top başına 126 merminin geri hatlarda uygun mahallere tesis

edilecek depolara sevk edilmiştir. Bununla birlikte Nizamiye Tümenleri için ikişer, Redif Tümeni için birer hastane olmak üzere Çanakkale Ordusu için toplam dört hastane teşkili hakkında tertibat icra edilmiş olup bunların ihtiyaç duyacağı sıhhiye memuru, eczane malzemesi de sevk edilmiştir. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde ordu gerisinde sabit ve geçici hastanelerin kurulması için planlama yapılmıştır. Cephane kolları ve seyyar hastanelerin muharebe şartları içerisinde sevk ve idareleri için gerekli olan vasıtalar seferi teşkilat cetvellerine göre gerekli tedbirlerin alınması emredilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.7) Bu emre istinaden Çanakkale Ordusu Komutanlığı'nca gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Buna göre 2'nci Kolordu birliklerinin mühimmat depolaması için birisi Maydos'ta birisi de Gelibolu'da olmak üzere iki, 3'üncü Kolordu birlikleri için Nağra'da, Erenköy'ün güneyinde Dümrek karyesinde olmak üzere iki adet toplam dört depo mevkii seçilmiştir. Diğer yandan tümenlerce seyyar hastanelerin kurulmasına gerek duyulduğu için bu konuda ihtiyaç duyulabilecek tüm personel ve teçhizat ihtiyacının biran önce sevk edilmesi talep edilmiştir. Planlama dâhilinde öngörülen dört hastanenin hazırlanması durumunda Ordunun genel sıhhi durumu için yerinde olacağı değerlendirilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.7-1) Askerin beslenmesi için verilecek olan et ve ekmeğin savaş başlayana kadar birliklerin buldukları mahallerden temin edilmesi istenirken savaş durumunda dört günlük et sağlayabilecek hayvan sürülerinin bulundurulması tavsiye edilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.35-1)

Harbiye Nezareti, Çanakkale Ordusu Komutanlığı'na 21 Haziran 1912 tarihinde ne kadar el bombasına (Kls.69, Dos.335, Fih.4), tenvir fişeğine ve projektöre ihtiyaç duyulduğunu sormuştur. (Kls.69, Dos.335, Fih.4-1) Buna cevaben 23 Haziran 1912 tarihinde 2'nci Kolordu Komutanlığı Çanakkale Ordu Komutanlığı'na yazı yazmıştır. Bu yazıda 2'nci Kolordu'ya geçici olarak katılmış olan telgraf bölümünde 30'luk iki adet projektörün bulunduğu ve bunların denemelerinin yapılarak 100-150 metrelik bir alanı aydınlattıkları anlaşılmıştır. Buna göre eğer tedarik edilebilecek 90'lık 5-10 adet projektörün gerektiği bildirilmiştir. Eğer bu mümkün değilse küçük projektörleri göndermek yerine tenvir tabancalarının daha etkili olduğuna dikkat çekilerek bunlardan fişeği ile birlikte 50 tane gönderilmesi talep edilmiştir. 2'nci Kolordu sorumluluk sahasının üç kilometreyi bulduğu, böyle bir hatta muharebe edileceği için ihtiyaç duyulacak el bombasının hesaplanamayacağını bildirmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.4-2) 3'üncü Kolordu Komutanlığı ise her bir tümen için seyyar projektör, her tabur için 700 el bombası ve 100 adet tenvir tabancası ile yeteri kadar fişeğini talep etmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.4-4) Çanakkale Ordusu birliklerinden aldığı cevaplar ile 24 Haziran 1912'de Harbiye Nezareti'nden "şimdilik" 30.000 el bombası, altı adet 90'lık projektör, 100 adet tenvir tabancası, koşum hayvanına ihtiyaç duyulacağını bildirmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.4-3) Bir yandan da bölgede ihtiyaç duyulan askerî malzemenin sevki icra edilmiştir. Bu kapsamda 3 Temmuz 1912 tarihinde Çanakkale Tümeni için 386 sandık sivri mavzer mermisinden 269 sandığı Bezmi Alem ve 99 sandığı Reşit Paşa Vapuru; Bursa Tümeni için 360 sandık mermi Reşit Paşa Vapuru ile Çanakkale'ye gönderilmiştir. Bir hafta sonra-10 Temmuz 1912-bu defa toparlak ve cephane arabalarında bulunan 212 mermi haricinde hafif cephane kollarında bulunması gereken 126 mermi hesaplamasına göre 4'üncü Sahra Topçu Alayı'na ait olan 160 sandık şarapnel, 10 sandık şarapnel tapası ve iki sandık vidalı kapsül ile 5'inci Sahra Topçu Alayı'na ait olan 29 sandık tahrip danesi, 22 sandık müsademe tapası, 324 sandık

şarapnel, 26 sandık şarapnel tapası ve 6 sandık vidalı kapsülden oluşan mühimmat İstanbul'dan Çimenlik Kalesi'ne sevk edilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.40)

Çanakkale bölgesine hızla devam eden cephane naklinin de etkisi ile bölgede yığınak alanları için keşifler yapılmaya başlamıştır. Buna göre Kalabalık Köyü'nde bulunan Hacı Süleyman Ağazade Mustafa Bey'in çiftliği ile deve damlarının ateşten korunaklı oldukları görülmüştür. Diğer yandan Sarıcaeli'nde yapılan incelemede güvenli bir alanın olmadığı fark edilmiştir. Burada iki çiftlik olmasına rağmen topçu ateşine açıktır. 18 Temmuz 1912'de yapılan saldırıda cephaneler hastane arkasındaki Cemal'in Çiftliği'ne sevk olunmuştur. Burasının topçu ateşine maruz olmadığı anlaşılmıştır. (Kls.70, Dos.340, Fih.2-1) Ayrıca Yüzbaşı Ahmet Efendi tarafından yapılan incelemede Sarıcaeli ve Saraycık'ta camilerden sonra cephanelerin saklanabileceğini birer tane kahvehane olduğu tespit edilmiştir. (Kls.70, Dos.340, Fih.2-2)

3.7.1. İaşe Faaliyetleri

2'nci Kolordu mıntikasında bulunan 5'inci ve 9'uncu Nizamiye Tümenlerinin birlikleri ile Seddülbahir'de ve çevresinde bulunan piyade ve topçu birliklerinin ve Rumeli sahilindeki bataryalar ile torpil ve projektör merkezlerinde istihdam edilen birliklerin birer aylık erzaklarını barındıran Maydos'da bir depo hazırlanması istenilmiştir. Benzer şekilde İzmit Tümeni için bir aylık yiyecek barındırmak üzere Gelibolu'da, Seddülbahir ve Alçıtepe bölgesindeki askerler için 15 günlük erzak barındırmak üzere Seddülbahir'de, 3'üncü Kolordu mıntikasında bulunan Bursa ve Çanakkale Tümenleri ile Anadolu yakasında bulunan kale topçu alaylarının ve Anadolu sahilindeki bataryalarla torpil merkezlerinde görevli birlikler için bir aylık olmak üzere Çanakkale'de, Edremit Tümeni'ne mensup birlikler için bir aylık olmak üzere Ezine'de, Kumkale ve çevresindeki birlikler ile İntepe'de bulunan birlikler için 15 günlük olmak üzere Kumkale Çiftliği'nde, Bergos'ta Çanakkale Tümeni'ne bağlı birlikler için birer haftalık erzağın Ulupınar'da depolanması istenilmiştir. Ayrıca bir tanesi sahra olmak üzere bütün ordu bölgesinde toplam dört adet muvassıt ve beş adet sahra ambarı tesis edilmesi emredilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.35)

Çanakkale bölgesindeki birliklerin ikmal ve iaşelerinin sağlanması konusundaki planlamanın ne derece önemli olduğu 13 Temmuz 1912 tarihli rapor ile anlaşılmıştır. Bu rapora göre Ordu sorumluluk sahasının geniş olmasından kaynaklı olarak birliklerin buldukları bölgelerde erzak alabilmeleri konusu idare heyetince temin edilememiştir. Bu haliyle devam ederse sayısı az olan yük hayvanlarının bir süre sonra işe yaramaz hale geleceklerine dikkat çekilerek birliklerin ihtiyacı olan su ve cephane tedarikinin mümkün olamayacağına vurgu yapılmıştır. Ayrıca Çanakkale'den 30-35 km uzakta bulunan birliklerin günü güne merkezden iaşelerinin sağlanması mümkün görülmemiştir. Hali hazırda bir kısım askerinin bütün gün nakliyat ile uğraşarak tâlimden mahrum kaldıkları hatırlatılmıştır. Bu durumun savaş şartlarında zorlaşacağına işaretlerle "top patlarsa bu efrad ne zaman hattı harbe vasıl olacak ve hangi müteahhit kıtaata erzak getirecektir?" denilmiştir. Bu nedenle sahra ambarlarının oluşturulması gerekli görülmüştür. Ancak bütçe sınırlılığı nedeniyle 120 kilometrelik bir alan için ancak 15 günlük erzak bulunan beş sahra ambarı oluşturulabilmiştir. Savaş şartları içerisinde tedarikçilerden teminin zorlaşacağına işaretlerle günü güne erzak teminin erzaksız kalma anlamına geleceği ifade edilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.43)

Tüm bu çalışma ve planlamalar arasında temel sorunlardan birisi de subayların siyaset ile olan ilişkileridir. Harbiye Nazırı Nazım Paşa, 3 Ağustos 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığı'na göndermiş olduğu emirde Ordu içerisinde bazı subayların siyasetle uğraştıkları, siyasi tezahüratta buldukları, toplantı yaptıklarının haber alındığını bildirerek bu gibi siyasi girişimlerin haklarında emre itaat etmemekten kanuni takibat yapılacağını "son defa olarak kendilerine ihtar buyrulması" emredilmiştir. (Kls.68, Dos.329, Fih.54-1)

3.7.2. Haberleşme Faaliyetleri

Çanakkale bölgesindeki haberleşmenin sağlıklı olarak yürütülebilmesi için 26 Şubat 1912 tarihinde bölgenin muhabere hatlarının hazırlanmasına ve buna istinaden krokisinin yapılmasına başlanmıştır. Bu amaçla 3'üncü Telgraf Bölüğü yüzbaşı, 3'üncü Kolordu İnşaat Şube Müdür Muavini İstihkâm Yüzbaşı İbrahim Efendi, Anadolu tarafı için Yüzbaşı İbrahim Efendi ve Rumeli bölgesi için Müstahkem Mevki Telgraf Bölüğü Komutanı Yüzbaşı Faik Efendi görevlendirilmiştir. Bu kapsamda şu muhabere şeması çıkarılmıştır; Merkez-Kumkale, Merkez-Dardanos-Erenköy-İntepe, Dardanos- Müstahkem Mevki Karargâhı, Merkez-Maydos, 3'üncü Alay ve taburlarına, Kilitbahir-Seddülbahir, Kilitbahir-Yıldız-torpil istasyonu, Kilitbahir-Soğanlıdere Mıntıka Komutanlığı ve şubeleri, Kilitbahir-Goncasuyu, 4'üncü Alay Komutanlığı ve taburlarına uzanmıştır. (Kls.72, Dos.358, Fih.7) Tüm bu çalışmalar ile 4 adet santral, 3 adet direkli seyyar telgraf, 13 adet beşli numarator, 6 adet 14'lük helyosta, 4 adet 24'lük helyosta, 219 adet pil, 25 adet seyyar telefon hazır edilmiştir. (Kls.72, Dos.358, Fih.7-8)

Boğazın savunulmasındaki önemli araçlardan birisi de projektörlerdir. 18 Temmuz 1912 günü İtalyan Donanması'nı Boğaz'ı geçme denemesinde görülen eksikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 3'üncü Kolordu'ya bağlı olan ve İntepe'de konuşlu olan 3'üncü Ağır Sahra Topçu birliği 24 Temmuz 1912'de yazmış olduğu yazıda Boğaz'daki projektörlerin aydınlatma mesafelerinin hesaplamalarından bahisle Karanlık Liman ve Kepez hattı projektörlerinin yetersiz kaldığına dikkat çekilmiştir. (Kls.69, Dos.335, Fih.4-5)

Bu çerçevede 29 Ağustos 1912'de bir düzenleme yapılması istenilmiştir. Buna göre Namazgah Tabyası'nda bulunan ve topların arasına koyulan projektör Kumkale istikametini aydınlatmak için yöneltildiğinde gerekli aydınlatmayı sağlamadığı bu nedenle Yıldız Tabyası dahil farklı bir noktaya taşınması istenilmiştir. (Kls.69, Dos.333, Fih.8)

Sonuç

Osmanlı-İtalyan Harbi'nin Çanakkale Boğazı önüne kadar gelmesi ve bunun bir süre sonra karaya çıkarma yapılması tehdidini beraberinde getirmesi Osmanlı Devleti'ni yeni tedbirler almaya zorlamıştır. Bu kapsamda önce olası çıkarma koyuları ve bunların önem sıraları tespit edilmiştir. Bu tespit dairesinde ve iki kolordu temelinde savunma prensibi şekillenmeye başlamıştır. Bir yandan da donanma ve deniz unsurlarından kara savunması için faydalanma yolları aranmış ve emir komuta ilişkisi şekillenmiştir. Muharebelerin ana unsurlarından olan haberleşme şebekeleri yerleştirilmiştir. Tüm bunlarla birlikte Çanakkale bölgesi bir muharebe sahası olarak şekillenmeye başlamıştır.

Osmanlı-İtalyan Harbi'nin Çanakkale Boğazı'na dayattığı savunma düşüncesinin zaman içerisinde ihmal edilmesinin yarattığı sonuçların kısa sürede önemli yansımaları olacaktır. Örneğin Trablusgarp Harbi'nde Çanakkale Boğazı ve mücâvir alanlarına yönelik yapılan savunma planlarında Bolayır'a çıkarma yapılma ihtimalinin diğer bölgelere göre zayıf olduğu birçok gerekçe ile açıklanmış iken üç sene sonra Çanakkale Muharebeleri esnasında 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders burayı birinci öncelikli bölge görerek önemli bir yanılığa düşmüştür. Yine Trablusgarp Harbi esnasında birinci öncelik alan olarak tespit edilen Seddülbahir ve Kabatepe, Çanakkale Muharebeleri için de asıl muharebe alanları olmuştur. Özetle 1911-1912 yılının savaş planlarının hazırlanması aşamasında coğrafyanın dayattığı zorunluluklar, planlayıcıları önemli oranda etkilemiştir ki bu durum üç sene sonra da benzer bir senaryoyu zorunlu kılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Donması gücünün yeterli olmaması, bu unsurun kara savunmasına kaydırılmasında etkili olmuştur. Nitekim Harbiye Nezareti, Donanmanın Boğaz'dan çıkmayarak kara savunmasına destek olması yönünde kati emirler vermiştir. Bu yaklaşım Balkan Savaşı ve Çanakkale Muharebelerinde de devam etmiştir. Trablusgarp Harbi'nde donanma aşırı atış talimleri ile karaya olası asker ihracı için hazırlanmıştır. Bu hazırlıkları yapan Barbaros ve Turgut Reis gemileri bu defa Çanakkale Muharebelerinde gerçek bir çıkarma bölgesine üç sene önce yaptıkları tatbikatı aynı noktadan-Bigalı açıklarında-icra etmiştir.

Trablusgarp Harbi'nin olumlu yansımalarından birisi ise karaya asker ihracı tedirginliğinin bölgedeki mevzilenmeyi büyük oranda hazırlamış olmasıdır. İrtibat yolları, muharebe hatları, mevziler, topçu tertiplenmeleri, projektörler, helyostalar vd. birçok hazırlık geliştirilerek ve güçlendirilerek önce Balkan Savaşlarında ancak esas manada Çanakkale Muharebelerinde kullanılmıştır. Kullanılmak ile de kalmamış olası bir çıkarma sürecinde bu araçların aksayan yanları, kullanma biçimleri ve yerleri tartışılmış dahi değiştirilmiştir. Bu tecrübe aktarımının olumlu yansımaları ise görülmüştür.

KAYNAKÇA

Kitap-Makale ve Araştırma Eserler

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.

Ağbılı, Farag. 2019. "Trablusgarp'ın İtalya Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu" Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi. 2011. Ankara: Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi.

Aslan, Mehmet. 2019. "Trablusgarp Harbi'nde Osmanlı Gayrinizami Harp Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Bayur, Yusuf Hikmet. 1983. *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.1-2, Kıs.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Bosworth, R.J. 1999. "İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Childs, Timothy W. 2008. *Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri*, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit. 2003. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eker, Kemal. 2020. "1911-1912 Türk-İtalyan Harbi Deniz Cephesi", *Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri (21-22 Ekim 2019)*, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.
- El Mırsati, Ali Mustafa. 1981. *Libya ve Türkiye Arasındaki Tarihi ve Sosyal Bağlar*. Ankara: Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Ankara Halk Bürosu Kültür Merkezi Yayını
- Ertuna, Hamdi. 1984. *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal*, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.
- Güneş, Günver, Haykırın Aysun, Sarıbey. 2013. "Türk-İtalyan Savaşı'nda Kuşadası'nın Bombalanması", *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güzel, Hasan Tefik. 2017. "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı", *Vakanüvis*, (C.2, S.1) 78-118.
- Hayta, Necdet. 2006. *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Hayta, Necdet. 2013. "Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sürecinde Ege Adaları", *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İlkbahar, Demet. 2009. "1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, 1982. *Son Sadrazamlar*, C.4, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaş, Nuri. 2013. "Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912)", *Akademik Bakış*, (C.6, S.12), 81-109.
- Karal, Enver Ziya. 1996. *Osmanlı Tarihi*, C.IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kavas, Ahmet. 2012. "Trablusgarp", ss.288-291 içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41. İstanbul: TDV Yayınları.
- Korkmaz, Mehmet. 2013. "Kızıldeniz'de Rekabet: 1911-1912 Trablusgarp Harbi Sırasında Kızıldeniz'de Osmanlı-İtalyan Mücadelesi", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, (Yıl.11, S.21), 17-43.
- Kurtcephe, İsrail. 1995. *Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

L. Grassi, Fabio. 2013. "Niçin Trablusgarp? İtalyan Çıkarması Ardındaki Siyaset ve Kültür", *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mansilla, Paulino Toledo. 2013. "Trablusgarp Savaşının İdeolojisi ve Propaganda Esasları (1911): Trablusgarp ve Sirenayka'da Çökmekte Olan Osmanlı Kültürüne Karşı Bir Kurtuluş Çaresi Olarak Görülen İtalyan Medenileştirme Misyonu", *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mercan, Evren. 2020. "Osmanlı Donanma Penceresinden Türk-İtalyan Harbi ve Çanakkale Boğazı'ndaki Müşterek Savunma Konsepti", *Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri (21-22 Ekim 2019)*, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.

Mert, Özcan. 1987. "Osmanlı Belgelerine Göre Banco dı Roma'nın Trablusgarp'daki Faaliyetleri", *Bellekten*, (C. LI, S.200). 829-847.

Mete, Şengül. 1998. "Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (C.3, S.8), 261-292.

Mirliva Sedat, 2007. *Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Deniz Savaşı'nda Türk Zaferi*, Yay. Haz. Mehmet Köçer, Ankara: Phoenix Yayınları.

Müge Orhan, 2010. "Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Edirne.

Sander, Oral. 1989. *Siyasi Tarih*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Şıvgın, Hale. 2006. *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Trablusgarp ve Bingazi'de Erkan-ı Harb Miraleyn Zeki ve Fuat Beyler Tarafından Yapılan Erkan-ı Harbiye Seyahati Hakkında Rapor, İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, nr. T8897.

Üçok, Coşkun. 1980. *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Wilson, H. W. 2007. *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri*, C.1, Çev. Lütfü Çekiç. Ankara: Kitap Yayınevi.

Yellice, Gürhan. 2021. "Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, (S.5): 2021. 269-305.

ARŞİV

ATASE ARŞİVİ OİH Kataloğu

Sürelî Yayınlar

Tanin